

ДОСВІД БІКАМЕРАЛІЗМУ В УНІТАРНИХ ПОЛІТИЧНИХ СИСТЕМАХ: УРОКИ ДЛЯ УКРАЇНИ

EXPERIENCE OF BICAMERALISM IN UNITARY POLITICAL SYSTEMS: LESSONS FOR UKRAINE

Трушевнич Г.Б.,

orcid.org/0000-0002-3793-1074

доктор філософії з політології,

доцент кафедри соціальної роботи

Одеського національного університету імені І.І. Мечникова

У статті автор аналізує феномен бікамералізму в унітарних державах як інституційний механізм, який сприяє збалансованому представництву, підвищенню якості законодавчого процесу та стабілізації політичної системи. На відміну від федеративних країн, де двопалатність парламенту обумовлена необхідністю представництва суб'єктів федерації, в унітарних державах верхня палата виступає свідомо обраним політико-правовим інструментом. Її мета – посилення системи стримувань і противаг, а також інтеграція різноманітних соціальних і територіальних інтересів у єдиний державний політичний простір.

Метою роботи є проведення порівняльного аналізу моделей бікамералізму у Франції, Італії та Японії, спрямованого на виявлення їхніх інституційних особливостей, функціонального призначення та можливих перспектив адаптації цього досвіду в конституційну систему України.

У дослідженні зазначено, що французька модель забезпечує представництво місцевих колективів через механізм непрямих виборів, що сприяє налагодженню тіснішої співпраці між центром і громадами. Італійський підхід вирізняється рівноправністю палат і активною участю регіонів у законотворчому процесі. У свою чергу, японська модель акцентує увагу на досягненні політичної стабільності та мінімізації наслідків різких змін парламентських більшостей.

Двопалатні парламенти в унітарних державах не є наслідком федералізму. Вони формуються як засіб усунення диспропорцій у представництві, підвищення ефективності законотворчості та запобігання концентрації влади. Наголошується на важливості розгляду бікамералізму як стратегічного напрямку розвитку конституційної архітектури України. Особливе значення йому пропонується надати в контексті воєнного стану й майбутньої повоєнної реконструкції, з перспективою створення другої палати, яка представлятиме громади, органи місцевого самоврядування та вагомі соціальні групи.

Ключові слова: бікамералізм, парламент, політичні інститути, демократія, політичне представництво, унітарна держава, інтереси громад, ВПО, повоєнна відбудова України.

In this article, the author analyzes the phenomenon of bicameralism in unitary states as an institutional mechanism that promotes balanced representation, improves the quality of the legislative process, and stabilizes the political system. Unlike federal countries, where a bicameral parliament is necessary to represent the constituent entities of the federation, in unitary states, the upper house is a deliberately chosen political and legal instrument. Its purpose is to strengthen the system of checks and balances and to integrate diverse social and territorial interests into a single state political space.

The aim of this work is to conduct a comparative analysis of bicameralism models in France, Italy, and Japan, aimed at identifying their institutional features, functional purpose, and possible prospects for adapting this experience to the constitutional system of Ukraine.

The study notes that the French model ensures the representation of local communities through a mechanism of indirect elections, which contributes to closer cooperation between the center and the communities. The Italian approach is characterized by the equality of the chambers and the active participation of the regions in the legislative process. In turn, the Japanese model focuses on achieving political stability and minimizing the consequences of sudden changes in parliamentary majorities.

Bicameral parliaments in unitary states are not a consequence of federalism. They are formed as a means of eliminating disproportions in representation, increasing the effectiveness of lawmaking, and preventing concentration. The importance of considering bicameralism as a strategic direction for the development of Ukraine's constitutional architecture is emphasized. It is proposed to give it special significance in the context of martial law and future post-war reconstruction, with the prospect of creating a second chamber that will represent communities, local self-government bodies, and significant social groups.

Key words: bicameralism, parliament, political institutions, democracy, political representation, unitary state, community interests, IDPs, post-war reconstruction of Ukraine.

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу CC BY 4.0

Постановка проблеми. В порівнянні з федераціями, де бікамералізм логічно впливає з необхідності представництва суб'єктів федерації, в унітарних державах існування верхньої палати не є автоматичним. Та в той же час верхня палата виконує специфічні політико-інституційні функції: стримування та противаг, тобто коригування потенційно надмірної концентрації влади у нижній палаті [1]; забезпечення широкого суспільного представництва, включно з територіальним, професійним (військові, волонтери та громадські діячі) та соціальним (внутрішньо переміщені особи) [2]; підвищення якості законодавчого процесу через механізм повторного розгляду законопроектів та можливої експертної верифікації; інтеграція інтересів місцевого самоврядування в загальнодержавний політичний цикл [3].

Пропонуємо звернутися до досвіду унітарних держав з двопалатними парламентами: Французької Республіки, Італійської Республіки та Японської держави.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Українські дослідники аналізують бікамералізм в умовах конституційної демократії в Україні (А. Ірклієнко) [4]; конституційно-правові засади бікамералізму в сучасних європейських країнах (Т. Француз-Яковець) [5]; історико-правовий аналіз двопалатного парламенту в Україні (О. Павлишин, М. Дурдинець) [6]; бікамералізм як історичний та філософський продукт еволюції парламентаризму (М. Дурдинець) [7]; бікамералізм у парламентських системах Центрально-Східної Європи (В.Сливка) [8]. На питаннях конституційної реформи, доцільності другої палати та механізмах представництва в українському контексті фокусуються М. Баймуратов, Ю. Барабаш, О. Биков, Н. Камінська, О. Клименко, О. Копиленко, І. Куян, А. Мацюк, О. Сінкевич, О. Совгиря, О. Скрипнюк, В. Федоренко, О. Фрицький, В. Шаповал, О. Щербанюк.

Щодо зарубіжних науковців: Дж. Ур вивчав порівняльну концептуалізацію бікамералізму [9]; Д. Дірмайер, Х. Ераслан та А. Мерло працювали над взаємозв'язком бікамералізму і формування уряду: як структура парламенту впливає на укладання коаліцій і стабільність урядових спілок [10]; О. Батуро і Р. Елгі досліджували порівняльний аналіз бікамералізму та реформ дворівневих парламентів у демократичних і недемократичних системах [11].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Незважаючи на значну кількість як вітчизняних, так і зарубіжних наукових досліджень, присвячених питанням парламентаризму та бікамералізму, у науковому середовищі все ще існує низка нерозв'язаних питань, які є критично важливими для сучасної України. Зокрема, більшість наукових робіт орієнтована

на аналіз бікамералізму в контексті федеративних держав. Натомість специфіка функціонування двопалатних парламентів в унітарних країнах досі залишається недостатньо вивченою та систематизованою. Це особливо актуально у частині дослідження їхнього потенціалу як механізму врівноваження представництва, а не лише інструменту територіального федералізму.

Крім того, у вітчизняній політико-правовій думці відчувається дефіцит ґрунтовних досліджень, які б поєднували порівняльний аналіз моделей верхніх палат із оцінкою їхньої адаптованості до українських реалій. Така оцінка повинна враховувати результати децентралізаційної реформи, виклики правового режиму воєнного стану та перспективи повоєнного відновлення країни, що робить дану проблему ще більш актуальною.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є здійснення порівняльного аналізу моделей бікамералізму в унітарних державах на прикладі Французької Республіки, Італійської Республіки та Японської держави з метою виявлення їхніх інституційних особливостей, функціонального призначення та політико-правових наслідків для забезпечення збалансованого представництва, підвищення якості законодавчого процесу й стабілізації політичної системи, а також обґрунтування можливості та доцільності запровадження елементів бікамералізму в Україні як стратегічного напрямку конституційного розвитку в умовах воєнного стану та повоєнної реконструкції.

Мета обумовлює наступні завдання дослідження:

- охарактеризувати інституційні моделі верхніх палат у Франції, Італії та Японії;
- оцінити потенціал використання зарубіжного досвіду для вдосконалення системи представництва в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Французька Республіка є класичним прикладом унітарної держави в якій діє децентралізація. Сенат у Франції виконує функції представництва територіальних колективів [2]. Сенатори обираються не громадянами безпосередньо, а колеґіями виборців, основу яких становлять депутати, що є представниками органів місцевого самоврядування.

Особливостями французької моделі є те, що сенатори представляють комунальні та регіональні інтереси. Сенат має право законодавчої ініціативи та бере участь у затвердженні законів і контролі уряду, а також у випадку розбіжностей між палатами остаточне рішення має Національна асамблея, та все ж таки Сенат суттєво впливає на законодавчу якість [12]. Французька модель демонструє, що унітарна держава може мати

верхню палату, яка не дублює нижню, а додає бачення на місцях та інституційно захищає баланс центру та громад. Цей досвід важливо використовувати Україні через наявність значної територіальної різноманітності та історичної проблеми напруги між столицею та регіонами.

В Італійській Республіці Сенат виступає рівноправною палатою і надає представництво регіонів. Італійська модель вирізняється тим, що Сенат має конституційно рівні повноваження з Палатою депутатів. Не дивлячись на унітарний статус, Італія є децентралізованою республікою з сильними регіонами, що і потребувало парламенту дворівневого представництва [13].

Ключовими особливостями Італії є те, що сенатори обираються на регіональній основі за пропорційною системою, але деякі сенатори призначаються президентом Італії за видатні заслуги. Законодавчий процес в Італії вимагає схвалення обох палат (робиться акцент на «дзеркальному» ухваленні законів). «Сильніші верхні палати, такі як Сенат США або Сенат Італії, можуть прямо блокувати законодавство і мають рівні з нижньою палатою повноваження, що робить їх ефективними у виконанні ролі механізмів стримувань і противаг» [14]. Сильний та дієвий бікамералізм в Італії є прикладом того, що унітарна держава може уникнути домінування центру або політичної влади шляхом надання реальних повноважень територіальному представництву [15]. Для України ця модель може бути релевантною в умовах зміцнення регіональної політичної суб'єктності після реформи децентралізації.

Палата радників є інструментом політичного балансу в Японській державі. В свою чергу Японія є унітарною державою з чітким поділом палат за логікою часового та політичного балансу [16]. Палата радників у Японії не прив'язана до територіального устрою напряду, але забезпечує інший вимір представництва: захист від раптових коливань та «стабільність політичного курсу». Забезпечення цих факторів якраз і не вистачає політичній системі України.

Особливостями японського парламенту є те, що сенатори обираються частково за мажоритарною, частково за пропорційною системою. Термін повноважень 6 років, але з оновленням половини складу кожні 3 роки. Також Палата радників має обмежене право вето, але може блокувати або затримувати урядові ініціативи [17]. Японська модель демонструє, що верхня палата може бути не тільки територіальною, а й інституційною протиположною політичним нестабільним історіям в країні. Україна, яка постійно переживає періоди політичної турбулентності, могла б використати цей підхід для стабілізації політичного процесу. «Верхні палати, як правило, мають значний набір законодавчих повноважень, причому палати з рів-

ними повноваженнями (co-equal chambers) мають доступ до ширшого й потужнішого набору інструментів. Одним типовим набором повноважень є повноваження затримки, які використовують для сигналізування невдоволення законопроектів, що пройшли нижню палату. Палата лордів має повноваження затримувати законопроекти до одного року через так званий парламентський «пінг-понг». Максимальна затримка для законодавства становить у Японії лише два місяці – чим довша затримка, тим значнішими є повноваження палати, оскільки вона може зробити більше для перешкодження нижній палаті. Наслідки затримки можуть варіюватися від незначної прикраси до суттєвої перешкоди залежно від таких чинників, як етап парламентського терміну та політичний клімат у конкретний час» [14].

Аналіз обраних країн показує різноманітність моделей, але в той же час всі вони зводяться до спільної мети – збалансувати архітектуру та зменшити ризики диспропорції представництва, що особливо важливо для політично різнорідних, територіально неоднорідних та соціально складних суспільств. Адже саме ці характеристики роблять досвід унітарних держав релевантним для України.

Слід зазначити, спираючись на приклади трьох країн, що двопалатні парламенти в унітарних державах виникають не як наслідок федералізму, а як інструмент забезпечення збалансованого представництва та зменшення диспропорцій між партіями та громадами. «Верхні палати відіграють ключову роль у забезпеченні функціонування демократичної політичної системи. Загалом той факт, що виконавча влада рідко має право розпускати верхню палату, дозволяє їй виконувати цю роль без зовнішнього тиску» [14].

Франція створила власну модель вирішення проблеми представництва – через представництво місцевих колективів, Італія – через рівноправне залучення регіонів до законодавчої діяльності, а Японія – через забезпечення політичної стабільності та послаблення домінування урядових більшостей.

Україна сьогодні, особливо під час російсько-української війни, стикається з власним комплексом викликів: надмірна централізація прийняття рішень (через дію правового режиму воєнного стану), дисбаланс представництва центру та громад, потреба у більш якісному законодавстві, слабка інтеграція органів місцевого самоврядування до національного політичного процесу та поствоєнна реконструкція, яка буде вимагати ефективних механізмів взаємодії та співпраці партій та громад.

Враховуючи вищесказане, запровадження бікамералізму в Україні у формі створення другої палати, яка представлятиме громади, асоці-

ації місцевого самоврядування, ВПО, волонтерів та військових може стати дієвим механізмом вирішення проблеми дисбалансу представництва в Україні. Досвід унітарних держав доводить, що двопалатний парламент може зміцнити демократичну архітектуру, підвищити рівень взаємодії, а також забезпечити стійкість політичної системи. Це дає вагомий підстави розглядати бікамералізм як стратегічний напрям конституційного розвитку України.

Висновки та перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Порівняльний аналіз моделей бікамералізму у Французькій Республіці, Італійській Республіці та Японській державі показує

нам, що унітарні держави використовують верхні палати не як елемент федеративного устрою, а як інструмент збалансування представництва, підвищення якості законодавчого процесу та стабілізації політичної системи. Франція забезпечує представництво місцевих колективів через непрямі вибори; Італія вибудовує рівноправну двопалатність з акцентом на регіональному представництві; Японія використовує верхню палату як інструмент політичної стабільності та стримування надмірної концентрації влади. Бікамералізм є гнучким інституційним механізмом, який може підлаштовуватися під потреби конкретної держави.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Tsebelis G., Money J. *Bicameralism*. Cambridge : Cambridge University Press, 1997. 250 p.
2. Russell M. *Reforming the House of Lords*. Oxford : Oxford University Press, 2000. 384 p.
3. Burgess M. *Comparative Federalism: Theory and Practice*. London ; New York : Routledge, 2006. 376 p.
4. Ірклієнко А. І. Бікамералізм в умовах формування конституційної демократії : дис. ... докт. філос. за спеціальністю 081 «Право»: Інститут законодавства Верховної Ради України. Київ, 2021. 212 с. URL: https://ccu.gov.ua/sites/default/files/library/irkliyenko_a_i_bikameralizm_v_umovah_formuvannya_konstytuciyanoi_demokratiyi_dys.pdf?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.01.2026)
5. Француз-Яковець Т. А. Конституційні основи бікамералізму в сучасних державах Європи: порівняльний аспект : монографія. Київ, 2018. 818 с. URL: https://uacademic.info/ua/document/0520U000020?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 28.01.2026)
6. Павлишин О. В. Дурдинець М. Ю. Двопалатний парламент як форма демократичної влади в Україні: історико-правовий аналіз і перспективи. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2019. № 1 (17). С. 60–66. <https://doi.org/10.33270/01191702.60>
7. Дурдинець М. Ю. Бікамералізм як продукт історичної еволюції. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2016. № 1 (11). С. 114-124
8. Сливка В. Бікамералізм у парламентах Центрально-Східної Європи: Історичні традиції, сучасні виклики та перспективи розвитку. *Вісник Прикарпатського університету. Серія: Політологія*. 2025. №20. С. 233-238 <https://doi.org/10.32782/2312-1815/2025-20-28>
9. Uhr J. *Bicameralism*. *Oxford Academic*. 2009. №24. P. 474-494 <https://doi.org/10.1093/oxfordhb/9780199548460.003.0024>
10. Diermeier D., Eraslan H., Merlo A. Bicameralism and Government Formation. *Quarterly Journal of Political Science*. 2007. P. 1-26.
11. Baturo A., Elgie R. Bicameralism and bicameral reforms in democracy and dictatorship in comparative perspective. *Taiwan Journal of Democracy*. 2018. № 14 (2). 1-29.
12. French Senate. URL: <https://www.senat.fr>
13. Constitution of the Italian Republic : adopted 22 December 1947. URL: https://www.senato.it/documenti/repository/istituzione/costituzione_inglese.pdf (дата звернення: 28.01.2026)
14. Svoren P. Comparing Upper Chambers Across the World. *The Office of the Convenor of the Crossbench Peers*, 2024. P. 1-13 URL: <https://www.kcl.ac.uk/policy-institute/assets/paper-4-roles-functions-and-powers-comparing-upper-chambers-across-the-world.pdf> (дата звернення: 28.01.2026)
15. Baldini G., Vercesi M. Italy: The challenge and prospects of bicameral reform. *Contemporary Italian Politics*, 2017. 25 p.
16. Constitution of Japan : adopted 3 November 1946. URL: https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html (дата звернення: 28.01.2026)
17. Krauss E. S., Pekkanen R. *The Rise and Fall of Japan's LDP*. Ithaca; London : Cornell University Press, 2010. 336 p.

Дата першого надходження статті до видання: 29.01.2026

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 27.02.2026

Дата публікації (оприлюднення) статті: 23.03.2026